

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Stelmashchuk Y.A.

National University Water Economy and Environmental Sciences of, c. Rivne, Ukraine
e-mail: stelmaschuk_47@mail.ru

MANAGING THE PROCESS OF ECOLOGICAL OF AGRARIAN SPHERE

Мета. Метою статті є обґрунтування складових елементів і формування комплексної системи управління процесом екологізації аграрної сфери економіки.

Методика. Теоретичною основою статті є праці класиків економічної теорії, монографії сучасних зарубіжних і вітчизняних дослідників із проблем управління процесом екологізації аграрної сфери. Інформаційна база – законодавчі й нормативні акти України, що регламентують екологічну діяльність сільського господарства, вітчизняні та зарубіжні публікації. Використано загальнонаукові методи: системний підхід, порівняння й узагальнення, історичний і логічний підхід, узагальнення світового досвіду, наукової абстракції, методи порівняння, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

Результати. Обґрунтовано комплексну систему управління процесом екологізації аграрної сфери, яка включає питання екологічної паспортизації об'єктів аграрного виробництва, стандартизації й сертифікації, інформаційної системи управління, екологічного моніторингу та прийняття управлінських рішень. Послідовно розкрито сутність окремих елементів системи, їх взаємозв'язок і роль у системі управління.

Встановлено, що екологічна паспортизація забезпечує: створення державної системи обліку та моніторингового контролю щодо стану суб'єктів господарювання; застосування в системі державного екологічного управління для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, єдиного інформаційного документа для відображення видів шкідливого впливу суб'єктів на природні ресурси й оцінки їх комплексного впливу на довкілля; результатом стандартизації є запровадження нормативних документів у цій сфері: стандартів, кодексу ustalеної практики та технічних умов, які встановлюють правила, загальні принципи й характеристики видів діяльності та їх результатів; екологічний аудит, який є системним елементом механізму екологічного управління, що забезпечує системне дослідження продукції, послуг, об'єктів аграрного виробництва, територій і, в цілому, аграрної сфери, на основі якого роблять висновок про відповідність фактичного стану науково обґрунтованому рівню розвитку; система екологічного моніторингу, що включає нагляд, оцінку та прогнозування стану навколишнього середовища, пов'язаного з господарською діяльністю людини. Економічний механізм регулювання процесу екологізації сільського господарства містить відповідні методи й інструменти впливу на матеріальні інтереси підприємств і окремих працівників.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в подальшому розвитку системи управління процесом екологізації аграрної сфери на основі використання комплексного підходу, який включає взаємопов'язані складові елементи, що взаємодоповнюють і розширюють функції управлінської екологічної системи.

Практична значущість. Практична значущість наукових результатів полягає у створенні умов для активізації та підвищення ефективності процесу екологізації аграрної

сфери, раціонального використання аграрного природно-виробничого капіталу, застосування біотехнологічних засад, виробництва екологічно безпечної продукції

Ключові слова: аграрна сфера, екологізація, управління, система, механізм регулювання.

Постановка проблеми. В аграрному секторі економіки України визначено курс на перехід від техногенного споживчого підходу до інноваційної екологічно орієнтованої моделі розвитку, що передбачає раціональне використання аграрного природно-виробничого капіталу, застосування біоенергетичних технологічних засад, виробництво екологічно безпечної продукції. Основою процесу екологізації аграрної сфери є розробка й упровадження відповідних складових елементів комплексної системи управління (екологічної паспортизації, стандартизації та сертифікації, інформатизації, екологічного моніторингу й інших) для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Сучасний екологічний стан агроєкосистеми України в цілому характеризується як незадовільний. Її негативне функціонування обумовлене впливом комплексу негативних факторів, пов'язаних із недотриманням вимог науково обґрунтованої системи ведення сільського господарства. Намагання збільшити обсяги виробництва аграрної продукції в умовах екологічної розбалансованості навколишнього середовища, недостатньо розвинутого фізичного й людського капіталів і без урахування екологічних детермінант збереження природного капіталу призводить до дедалі більшого його виснаження. Такі негативні тенденції обумовлюють об'єктивну потребу в дослідженні й науковому обґрунтуванні процесу екологізації аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку наукових підходів до вирішення проблеми екологізації економіки, забезпечення управління цим процесом зробили такі вчені, як: І.О. Александров, О.Ф. Балацький, Б.В. Буркінський, І.К. Бистряков, О.О. Веклич, Т.П. Галушкіна, Л.С. Гринів, В.М. Геєць, С.М. Ілляшенко, Л.Г. Мельник, П.М.Скрипчук, Ю.Ю. Туниця, О.М. Теліженко, Н.В. Павліха, В.І. Павлов, К.В. Папенів, О.В. Прокопенко, С.К. Харічков, М.А. Хвесик, Є.В. Хлобистов та ін. Однак у результатах досліджень недостатньо відображена комплексність підходу до вирішення наявної проблеми екологізації, невідпрацьована належним чином система управління процесом, що зокрема чітко проявляється у складній аграрній сфері. Розв'язання невирішених питань стало основою цієї статті.

Метою статті є обґрунтування складових елементів і формування комплексної системи управління процесом екологізації аграрної сфери економіки

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд літературних джерел із досліджуваної проблеми засвідчує, що процес екологізації вітчизняної економіки має еволюційні відтінки. За висновками окремих дослідників [1, с. 39], він складається з відповідних періодів, зокрема: 50-ті рр. ХХ ст. – використання системи прямих заборон; 60-ті рр. ХХ ст. – запровадження екологічного нормування; 70-ті рр. ХХ ст. – використання методів екологічного регулювання; 80-ті рр. ХХ ст. – перехід до ринкових важелів вирішення екологічних проблем; 90-ті рр. ХХ ст. – розпочався період застосування міжнародних стандартів серій ISO 9000 та 14000 і системного підходу до управління процесом екологізації.

Основним об'єктом екологізації в аграрній сфері економіки є агроландшафт як природно-антропогенна система, що є базою для сільськогосподарської діяльності й водночас середовищем життєдіяльності людини, а також формування агрофітоценозів [2].

Одним із найважливіших його елементів є ґрунт – найцінніший природний компонент, який останнім часом зазнає значних негативних змін. Унаслідок деградації ґрунтів щорічний дефіцит гумусу становить 110 кг/га [3]. Загрозливий стан агросфери потребує негайного вирішення питань охорони навколишнього середовища.

Комплексна система управління процесом екологізації аграрної сфери, схему якої наведено на рисунку 1, включає питання екологічної паспортизації об'єктів аграрного виробництва, стандартизації та сертифікації, інформаційної системи управління (*облік, звітність, аудит*), екологічного моніторингу, прийняття управлінських рішень.

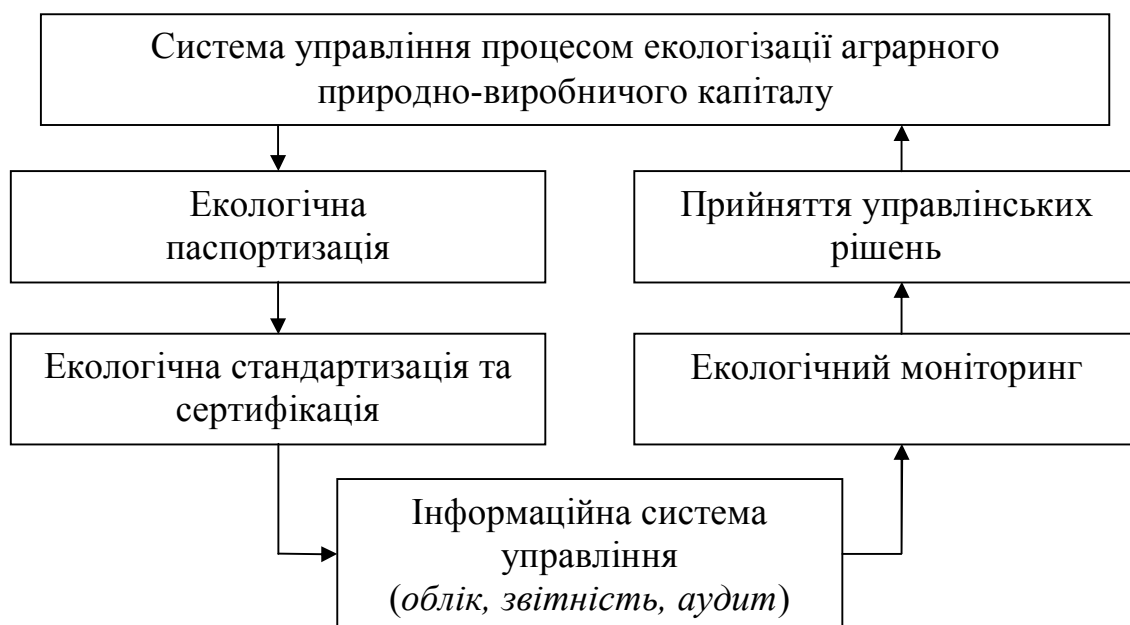

Рисунок 1 – Схема управління процесом екологізації аграрного природно-виробничого капіталу

Важливу роль у системі управління процесом екологізації відіграє тотальна екологічна паспортизація агроландшафтів.

Встановлено, що перші спроби створити екологічний паспорт були ініційовані Міністерством охорони навколишнього середовища ще в 90-х рр. XX ст. Однак через брак фінансів і недосконалу законодавчу базу проект екологічного паспорта було «заморожено» [4]. Та останнім часом намітилася тенденція в українській політиці до інтеграції в Європу (і, як наслідок, до екологізації виробництва), що дало можливість відновити дослідження щодо екологічної паспортизації [5-11].

Екологічний паспорт – це нормативно-правовий документ, що містить вищерпні дані про місцезнаходження, функції, характеристику об'єкта, ступінь використання природних та інших ресурсів, їх вплив на основні компоненти

довкілля; документ, що фіксує специфіку й динаміку розвитку екологічної проблеми та містить необхідну для ефективного вирішення природоохоронних питань інформацію [4-8]. Він формується з метою забезпечення державного обліку об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; контролю за станом екологічної безпеки; відвернення та ліквідації негативного впливу господарської й інших видів діяльності [10].

Створюючи екологічний паспорт, ставлять такі завдання:

- створення державної системи обліку та моніторингового контролю за станом суб'єктів господарювання;
- застосування в системі державного екологічного управління для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, єдиного інформаційного документа для відображення видів шкідливого впливу суб'єктів на природні ресурси та оцінки їх комплексного впливу на довкілля;
- створення інформаційної бази для оцінки екологічності використовуваних на виробництві технологій;
- забезпечення інформаційної основи для ліцензування природокористування;
- забезпечення інформаційної основи для впровадження економічних механізмів стимулювання діяльності підприємств щодо екологізації використовуваних технологій, економії природних ресурсів і енергозбереження.

Екологічний паспорт агроландшафту включає 6 розділів: «Загальні відомості», «Фізико-географічна характеристика», «Природні умови», «Екологічний стан», «Фактори збалансованого розвитку», «Пропозиції з охорони та раціонального використання».

У кінці паспорта наводяться відомості про виконавця та дата складання екологічного паспорта й термін його дії. Дія екологічного паспорта триває 5 років.

Особливо важлива роль у системі управління процесом екологізації відводиться екологічній стандартизації та сертифікації продукції, послуг, об'єктів сільськогосподарського виробництва й сільських територій.

Правові й організаційні засади стандартизації, спрямовані на забезпечення єдиної технічної політики в цій сфері, регулюються Законом України «Про стандартизацію» (травень 2001 р.). Відповідно до цього закону, стандартизація узаконює впровадження показників і норм якості продукції, технологічних процесів і прийомів, послуг у аграрній сфері.

Основними принципами стандартизації є: гарантування безпеки для життя та здоров'я людини, тварин, рослин, охорона здоров'я; добровільність вибору виробниками видів стандартів у процесі виробництва продукції чи її постачання; пріоритетність прямого впровадження в Україні міжнародних і регіональних стандартів; дотримання міжнародних та європейських правил і процедур стандартизації.

Результатом стандартизації є запровадження нормативних документів у цій сфері, які встановлюють правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Такими нормативними документами є стандарт, кодекс усталеної практики й технічні умови.

Стандарт – це документ, що встановлює для загального й багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній галузі. Він є тим зразком, еталоном якості, до якого повинні прагнути виробники. Водночас вони встановлюють межу якості, нижче від якої продукція (роботи, послуги) вважається некондиційною, тобто нестандартною.

Кодекс ustalеної практики – це документ, що містить практичні правила чи процедури проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування, експлуатації обладнання, конструкції або виробів. Він не стосується безпосередньо продукції, а регламентує процес її виготовлення. Кодекс може бути самостійним стандартом, або його частиною, або окремим документом.

Технічні умови – це нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким мають відповідати продукція, послуги чи процеси. Як і кодекс ustalеної практики, він також може бути стандартом, його частиною або окремим документом.

Залежно від рівня суб'єкта стандартизації, який приймає чи схвалює нормативні документи у сфері стандартизації, розрізняють міжнародні, національні та місцеві стандарти, а також стандарти підприємств.

Стандарти є обов'язковими для виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам або застосував позначення цих стандартів у її маркуванні, а також у разі отримання ними сертифіката щодо дотримання вимог стандартів.

Питання сертифікації продукції регулюється Законом України «Про підтвердження відповідності» (травень 2001 р.). Підтвердження відповідності – це діяльність, наслідком якої є гарантування того, що продукція, системи якості, системи управління якістю, системи управління довкіллям відповідають встановленим законодавством вимогам.

Сертифікація – це процедура, за допомогою якої визнаний у встановленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу до встановлених законодавством вимог. Відповідність продукції до вимог законодавства засвідчується декларацією про відповідність або сертифікатом відповідності.

Об'єктивність управлінських рішень у системі екологізації аграрної сфери значною мірою залежить від ефективності його інформаційної системи управління, яка оцінюється швидкістю й своєчасністю акумулювання, оброблення та розповсюдження інформації, її повнотою, достовірністю й об'єктивністю.

До складу інструментарію екологічного управління входить екологічний аудит, за допомогою процедури якого здійснюється системне дослідження продукції, послуг, об'єктів аграрного виробництва, територій і, в цілому, аграрної сфери. Екологічний аудит ураховує економічні, екологічні, інформаційні, комерційні ризики, що пов'язані з виробничою діяльністю та реалізує мету – напрацювання рекомендацій щодо ефективного використання ресурсів і забезпечення якості навколишнього природного середовища.

У результаті проведеного аудиту й порівняння наявних та альтернативних показників розвитку суб'єктів аграрної економіки роблять висновок про відпо-

відність фактичного стану до науково обґрунтованого рівня розвитку, процесу стабілізації, збереження й ефективного використання. Тобто екологічний аудит є системним елементом механізму екологічного управління в аграрній сфері.

Важливою складовою частиною управлінського процесу є система екологічного моніторингу, що включає нагляд, оцінку й прогнозування стану навколишнього середовища, пов'язаного з господарською діяльністю людини. В нашій країні система екологічного моніторингу здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Положення про державний моніторинг навколишнього середовища України.

Запропонована нами модель управління процесом екологізації аграрної сфери передбачає здійснення трьох видів моніторингу: сталого розвитку людського капіталу, розвитку екологічного потенціалу сільського господарства, результатів екологізації аграрної сфери. З погляду кожного виду виконуються такі стадії моніторингу: спостереження, аналіз стану та збирання інформації; аналіз, діагностика та прогнозування, формування стратегії управління. За результатами стадій моніторингу розробляють і оцінюють стратегії політики сталого розвитку ресурсного капіталу й технологічного забезпечення екологізації сільського господарства.

Управлінська модель включає економічний механізм регулювання процесу екологізації сільського господарства, який містить відповідні методи й інструменти впливу на матеріальні інтереси підприємств і окремих працівників.

Дієвим елементом механізму екологізації є лімітування природокористування, зокрема земельних угідь у обробітку, залежно від їх схилової характеристики.

Із метою заохочення дбайливого використання природних ресурсів і відшкодування державі частини витрат на охорону та відновлення природних ресурсів навколишнього середовища, продовжено поступове впровадження плати за окремі види ресурсів, що вилучаються з природи.

Запропоновано надалі використовувати платність природокористування, що передбачає плату практично за всі природні ресурси, за забруднення навколишнього природного середовища, розташування в ньому відходів виробництва та за інші види впливів. При цьому плата за понадлімітне використання й забруднення в декілька разів перевищує плату за використання та забруднення в межах установлених нормативів (лімітів). Однак внесення плати за використання й забруднення не звільняє природокористувача від виконання заходів щодо охорони навколишнього природного середовища та відшкодування збитків.

Одним із важливих методів економічного управління є фінансування, тобто надання коштів на чітко визначені природоохоронні заходи. Джерелами фінансування можуть бути бюджетні кошти, власні кошти підприємств (собівартість продукції або прибуток), банківські кредити та різні екологічні фонди.

Одним з економічних методів управління в природокористуванні є створення екологічних фондів, під якими розуміють установи, покликані надавати будь-яку матеріальну допомогу, та самі грошові матеріальні кошти, а також їхні джерела. Зокрема до екологічних фондів надходять платежі всіх підприємств за природокористування, зібрані кошти яких пізніше видаються на проведення

невідкладних і дорогих природоохоронних заходів. Передбачене також направлення коштів підприємств у фонди екологічного страхування.

Важливим економічним методом управління є правильне застосування матеріального стимулювання – забезпечення зацікавленості, вигідності для підприємств і їх працівників. При цьому передбачається застосування не лише заохочувальних заходів, але й покарань.

До заохочувальних заходів належать:

- встановлення податкових пільг (сума прибутку, з якого стягують податок, зменшується на величину, що повністю або частково відповідає природоохоронним видаткам);
- звільнення від оподаткування екологічних фондів і природоохоронного майна;
- застосування заохочувальних цін і надбавки щодо екологічно чистої продукції;
- застосування пільгового кредитування підприємств, які ефективно здійснюють охорону навколишнього природного середовища (зниження відсотка за кредит або безвідсоткове кредитування);
- запровадження спеціального додаткового оподаткування екологічно шкідливої продукції та продукції, що випускається із застосуванням екологічно небезпечних технологій;
- штрафи за екологічні правопорушення.

Запропоновано використовувати екологічні (так звані «зелені») податки, які мають вирішувати принаймні два завдання: по-перше, зробити вартість продукції більш адекватною щодо витрат і збитку, що його завдано навколишньому середовищу; по-друге, сприяти компенсації екологічного збитку самим забруднювачем, а не всім суспільством.

«Зелені» податки можуть виконувати стимулюючу роль як для розвитку екологічно збалансованих виробництв і видів діяльності, так і для природоємної діяльності. Податкові пільги мають встановлюватися з урахуванням рівня проведення природоохоронних заходів, екологічності виду діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комплексна система управління процесом екологізації аграрної сфери включає питання екологічної паспортизації об'єктів аграрного виробництва, стандартизації й сертифікації, інформаційної системи управління екологічного моніторингу та прийняття управлінських рішень.

Екологічна паспортизація передбачає: створення державної системи обліку та моніторингового контролю за станом суб'єктів господарювання; застосування в системі державного екологічного управління для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, єдиного інформаційного документа для відображення видів шкідливого впливу суб'єктів на природні ресурси й оцінювання їх комплексного впливу на довкілля; створення інформаційної бази для оцінки екологічності використовуваних на виробництві технологій; забезпечення інформаційної основи для ліцензування природокористування; забезпечення інформаційної основи для впровадження економічних механізмів стимулювання діяльності підприємств щодо екологізації використовуваних технологій, економії природних ресурсів і енергозбереження.

Результатом стандартизації є запровадження нормативних документів у цій сфері, які встановлюють правила, загальні принципи чи характеристики різних видів діяльності або їх результатів. Такими нормативними документами є стандарт, кодекс усталеної практики й технічні умови. Екологічний аудит, що є системним елементом механізму екологічного управління, забезпечує системне дослідження продукції, послуг, об'єктів аграрного виробництва, територій і, в цілому, аграрної сфери, на основі якого роблять висновок про відповідність фактичного стану науково обґрунтованому рівню розвитку.

Важливою складовою частиною управлінського процесу є система екологічного моніторингу, що включає нагляд, оцінку й прогнозування стану навколишнього середовища, пов'язаного з господарською діяльністю людини.

Управлінська модель включає економічний механізм регулювання процесу екологізації сільського господарства, який містить відповідні методи й інструменти впливу на матеріальні інтереси підприємств і окремих працівників.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є обґрунтування організаційно-економічного механізму реалізації комплексної системи управління процесом екологізації аграрної сфери економіки.

Список літератури/ References:

1. Ілляшенко С.М. Управління екологічними ризиками інновацій: монографія / С.М. Ілляшенко, В.В. Божкова. – Суми: Університетська книга, 2004. – 214 с.
Illyashenko, S.M. and Bozhkova, V.V. (2004), *Upravlinnya ekologichnymy ryzykamy innovacii* [Environmental risk management innovation: a monograph], Universitetska kniga, Sumy, Ukraine.
2. Тараріко О.Г. Агроландшафт. Екологічна енциклопедія. В 3 т. / О.Г. Тараріко. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 15.
Tarariko, O.G. (2007), *Agrolandshaft. Ekologichna enciklopediya* [Agricultural landscapes. Environmental Encyclopedia], Centr ekologichnoi osvity ta informacii, Kiev, Ukraine.
3. Стан ґрунтів України. Серія: «Охорона навколишнього середовища» / За ред. О.Г. Тараріко. – К.: Аспект-Поліграф, 2005. – № 3 (15). – 32 с.
Tarariko, O.G. (2005), "Condition soil of Ukraine. Series: "Environmental Protection", no. 3 (15), pp. 32.
4. Агроекологія: навч. посіб. / О.Ф. Смаглій [та ін.]. – К.: Вища освіта, 2006. – 671 с.
Smagliy, A.F., Kardashov, A.T. and Litvak, P.V. (2006), *Agroekologiya: navchalnyi posibnyk* [Agroecology: teach. manual], Vysha osvita, Kiev, Ukraine.
5. Білявський Г.О. Удосконалення екологічного моніторингу для забезпечення збалансованого розвитку агросфери Поділля / Г.О. Білявський, О.В. Мудрак // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 3. – С. 175-183.
Biliavskaia, G.O. and Mudrak, O. (2009), "An improvement of the ecological monitoring is for providing of the balanced development of agrosferi Podillya", *Visnyk KHNAU*, no. 3, pp. 175-183.
6. Національна екологічна безпека та екологічна паспортизація водних об'єктів / В. Гончарук [та ін.] // Вісник НАН України. – 2009. – № 5. – С. 22-29.

- Goncharuk, V., Biliavskaia, G., Kovalev, M. and Rubtsov, G. (2009), "National ecological safety and ecological passport system of objects of waters", *Visnyk KHNAU*, no. 5, pp. 22-29.
7. Екологічна безпека Вінниччини: монографія / За заг. ред. О. Мудрака. – Вінниця: Міська друкарня, 2008. – 456 с.
Mudrak, A. (2008), *Ekologichna bezpeka Vinnichyny* [Ecological safety of Vinnychini: monograph], Miska drukarnia, Kiev, Ukraine.
8. Білявський Г.О. Екологічна паспортизація об'єктів антропогенної діяльності – важливий засіб екологізації економіки та підвищення рівня національної екологічної безпеки / Г.О. Білявський, Т.В. Тимочко // Структурна перебудова та екологізація економіки в контексті переходу України до збалансованого розвитку: III Український екологічний конгрес: [матеріали]. – К.: Центр екол. освіти та інформації, 2009. – С. 41-46.
Biliavskaia, G.O. and Tymochko, T.V. (2009), "Ecological passport system of objects of anthropogenic activity – the mean of ecologization economy and increase of national ecological strength security is important", *Strukturna perebudova ta ekologizaciia ekonomiky v konteksti perehodu Ukrainy do zbalansovanogo rozvytku: III Ukrainskii ekologichnyi kongres*, pp. 41-46.
9. Клименко М.О. Моніторинг довкілля / М.О. Клименко, А.М. Прищеп, Н.М. Вознюк. – К.: Академія, 2006. – 360 с.
Klimenko, M.O., Pryshchepa, A. and Vozniuk, N.M. (2006), *Monitoryng dovkillya* [Monitoring of environment], Academiya, Kiev, Ukraine.
10. Патица В.П. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель / В.П. Патица, О.Г. Тараріко. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 296 с.
Patyka, V.P. and Tarariko, O.G. (2002), *Agroekologichniy monitoring ta pasportizaciya silskogospodarskih zemel* [Agroecological monitoring and passportization agricultural land], Fitosociocentr, Kiev, Ukraine.
11. Разметаєв С.В. Екологічний паспорт. Екологічна енциклопедія. В 3 т. / С.В. Разметаєв. – К.: Центр екол. освіти та інформації, 2007. – 325 с.
Razmietaiev, S.V. (2007), *Ekologichnyi pasport* [Ecological passport. Ecological Encyclopedia: in 3 t], Centr ecol. osvity ta informacii, Kiev, Ukraine.
12. Ганчук М.М. Теоретичні засади розробки екологічних паспортів агроландшафтів / М.М. Ганчук // III Всеукр. з'їзд екологів з міжнародною участю: зб. наук. ст. – Вінниця, 2011. – Т. 2. – С. 473-476.
Hanchuk, M. (2011), "Theoretical basis developing environmental passports agro-landscapes", *III Vseukr. Zizd ekologiv z mijnarodnoyu uchastyu: zbirnyk naukovyh statei*, Tom. 2, pp. 473-476.

Цель. Целью статьи является обоснование составных элементов и формирования комплексной системы управления процессом экологизации аграрной сферы экономики.

Методика. Теоретической основой статьи являются труды классиков экономической теории, монографии современных зарубежных и отечественных исследователей по проблемам управления процессом экологизации аграрной сферы. Информационной базой являются законодательные и нормативные акты Украины, регламентирующие экологическую деятельность сельского хозяйства, отечественные и зарубежные публикации. Использованы общенаучные методы: системный подход, сравнение и обобщение, исторический и логи-

ческий подходы, обобщение мирового опыта, научной абстракции, методы сравнения, анализа, синтеза, индукции, дедукции.

Результаты. Обосновано комплексную систему управления процессом экологизации аграрной сферы, которая включает вопросы экологической паспортизации объектов аграрного производства, стандартизации и сертификации, информационной системы управления, экологического мониторинга и принятия управленческих решений. Последовательно раскрыта сущность отдельных элементов системы, их взаимосвязь и роль в системе управления.

Установлено, что экологическая паспортизация обеспечивает: создание государственной системы учета и мониторингового контроля состояния субъектов хозяйствования, применение в системе государственного экологического управления для всех субъектов хозяйствования, независимо от форм собственности, единого информационного документа для отображения видов вредного воздействия субъектов на природные ресурсы и оценки их комплексного воздействия на окружающую среду; результатом стандартизации является внедрение нормативных документов в данной сфере: стандартов, кодекса установившейся практики и технических условий, устанавливающих правила, общие принципы и характеристики видов деятельности и их результатов; экологический аудит, который является системным элементом механизма экологического управления, который обеспечивает системное исследование продукции, услуг, объектов аграрного производства, территорий и в целом аграрной сферы, на основе которого делают заключение о соответствии фактического состояния научно обоснованному уровню развития; система экологического мониторинга включает надзор, оценку и прогнозирование состояния окружающей среды, связанного с хозяйственной деятельностью человека. Экономический механизм регулирования процесса экологизации сельского хозяйства содержит соответствующие методы и инструменты воздействия на материальные интересы предприятий и отдельных работников.

Научная новизна. Научная новизна состоит в дальнейшем развитии системы управления процессом экологизации аграрной сферы на основе использования комплексного подхода, который включает взаимосвязанные составляющие элементы, которые взаимодополняют и расширяют функции управленческой экологической системы.

Практическая значимость. Практическая значимость научных результатов заключается в создании условий для активизации и повышения эффективности процесса экологизации аграрной сферы, рационального использования аграрного природно-производственного капитала, применения биотехнологических основ, производства экологически безопасной продукции.

Ключевые слова: аграрная сфера, экологизация, управление, система, механизм регулирования.

Objective. The purpose of the article is the rationale constituent elements and forming complex process control system ecologization of agriculture.

Methods. The theoretical basis of the article is labor classics of economic theory, the monograph of modern foreign and domestic researchers of the problems of management process ecologization of agrarian sphere. The information base is the legislative and normative acts of Ukraine that regulate ecological activities of agriculture, domestic and foreign publication. The utilize general scientific methods: a systematic approach, comparison and generalization, the historical and logical approaches, generalizations the world experience, scientific abstraction, methods of comparison, analysis, synthesis, induction and deduction.

Results. Substantiated the comprehensive system of management process ecologization of agrarian sphere, which includes issues of ecological passportization of objects agrarian production, standardization and certification, information system of management, ecological monitoring and a management.

Consistently reveals the essence of individual system elements, their relationship and role in the management system. Is established that environmental passportization provides: creation of state system accounting and monitoring control over the state of economic entities; application of

in system of the environmental management for all entities regardless of ownership, the only information document for display kinds of subjects the harmful effects on natural resources and of complex evaluation of their impact on the environment; the result of standardization is the introduction normative documents in this area - standards, codes of existing practice and specifications that establish the rules, general principles and characteristics of the activities and their results; ecological audit, which is a systemic element of environmental management mechanism that provides a systematic research of products, services and objects of agricultural production territories and the whole agricultural sphere, based on which making certificate of compliance to the actual state of science-based level of development; system of ecological monitoring includes supervision, assessment and prediction of environmental conditions associated with human activities. Economic mechanism regulating ecologization of agriculture contains appropriate methods and instruments of influence on the material interests of enterprises and individuals.

Academic novelty. *The scientific novelty lies in the further development of the process control system of ecologization of agrarian sphere on the basis of a comprehensive approach that includes interrelated constituent elements that complement each other and expanding functions of management of ecological systems.*

Practical importance. *The practical significance of scientific results is to establish conditions for activation and process efficiency rising ecologization of agrarian sphere the rational use of natural and of agricultural productive capital, the use of biotechnological principles of ecologically safe products.*

Key words: *agrarian sphere, ecologization, management system, the mechanism of regulation.*

Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук,
проф. Фоміною М.В. Дата надходження рукопису
14.11.2012 р.

УДК 338.24:334.722.8

Шепеленко О.В.¹, д-р екон. наук, проф.,

1 – Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Донецьк, Україна, e-mail: shepelenko.o@gmail.com

Белопольська Т.В.², канд. екон. наук, доц.

2 – Донецький національний університет, м. Донецьк, Україна, e-mail: andr20076@yandex.ua

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Shepelenko O.V.¹, Dr. Sci. (Ekon.), Prof.

1 – Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Donetsk, Ukraine, e-mail: shepelenko.o@gmail.com

Belopolska T.V.², Cand. Sci. (Ekon.), Assoc. Prof.

1 – Donetsk National University, Donetsk, Ukraine, e-mail: andr20076@yandex.ua

STATE ADJUSTING CORPORATE SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY GLOBALIZATION

Мета. *Мета статті полягає у виявленні ключових факторів, що визначають розвиток великих корпоративних структур у вітчизняній економіці, розробці механізмів підви-*